

УДК 378.096

С. А. НАХОД

ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК БАЗИСНА КАТЕГОРІЯ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Здійснено теоретичний аналіз проблеми визначення взаємодії як базисної категорії інтерактивного навчання. Систематизовано та проаналізовано сучасне розуміння сутності взаємодії в різних науках. Розглянуто структурні компоненти та атрибути взаємодії. Визначено основні функції взаємодії суб'єктів педагогічного процесу. З'ясовано, що інтерактивне навчання визначається посиленою педагогічною взаємодією, взаємовпливом учасників педагогічного процесу крізь призму власної індивідуальності, особистого досвіду життєдіяльності. Встановлено, що особливістю взаємодії в інтерактивному навчанні є створення нового знання та пошук нових ідей, що становить підґрунтя у формуванні особистості студентів.

Ключові слова: педагогічний процес, взаємодія, педагогічна взаємодія, інтерактивне навчання.

С. А. НАХОД

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КАК БАЗИСНАЯ КАТЕГОРИЯ ИНТЕРАКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ

Осуществлен теоретический анализ проблемы определения взаимодействия как базисной категории интерактивного обучения. Систематизировано и проанализировано современное понимание взаимодействия в разных науках. Рассмотрены структурные компоненты и атрибуты взаимодействия. Определены основные функции взаимодействия субъектов педагогического процесса. Выяснено, что интерактивное обучение определяется усиленным педагогическим взаимодействием, взаимовлиянием участников педагогического процесса сквозь призму собственной индивидуальности, личного опыта жизнедеятельности. Установлено, что особенностью взаимодействия в интерактивном обучении есть создание нового знания и поиск новых идей, которые являются основанием для формирования личности студентов.

Ключевые слова: педагогический процесс, взаимодействие, педагогическое взаимодействие, интерактивное обучение.

S. A. NAKHOD

COOPERATION AS THE BASIC CATEGORY OF THE INTERACTIVE STUDY

Article is devoted to the theoretic analysis of the problem of the determination of the cooperation as the basic category of the interactive study. Modern understanding of the cooperation matter in various fields of science has been systematized and analyzed. The structure components and attributes of cooperation have been studied. The main functions of the interaction of the subjects of the pedagogical process have been determined in this paper. It has been clarified, that interactive study is defined by intensified pedagogical cooperation, as well as by pedagogical process participants' interplay through the prism of personal identity, personal experience in vital activity. It has been defined, that the peculiarity of the cooperation in the interactive study is the creation of new knowledge and also it is the search of the new ideas which are the base for the formation of the students' personality.

Keywords: pedagogical process, cooperation, pedagogical cooperation, interactive study.

Одна з основних функцій вищого навчального закладу (ВН) – формування особистості майбутнього фахівця. Цій меті підпорядкована взаємодія викладачів та студентів під час навчання у ВНЗ, яка стає важливим фактором професійного виховання майбутнього фахівця та суттєво визначає ефективність педагогічного процесу. Останній є спеціально організованою взаємодією педагогів та вихованців щодо змісту освіти для рішення завдань освіти, спрямованих як на задоволення потреб суспільства, так і особистості в її розвитку і саморозвитку [12, с. 84–86]. Важливими стають не тільки засвоєні знання, а й засоби засвоєння, мислення та навчальна

діяльність як прототип майбутньої професійної діяльності. Перехід від домінанти виховного впливу до домінанти виховної взаємодії означає активний двосторонній рух до загальної мети виховання на основі рівних позицій [7, с. 69]. Досягнути цього можна тільки за умови застосування демократичних методів навчання, подолання бар'єрів між викладачами та студентами. Найбільш продуктивною формою для реалізації всіх можливостей освітнього процесу є технології інтерактивного навчання, завдяки яким навчання відбувається в умовах постійної активної взаємодії всіх учасників.

Незважаючи на те, що в сучасній науці існує значна кількість досліджень, сформульоване коло ідей, положень, підходів до визначеної проблеми, аналіз ускладнюється різницею трактувань поняття «взаємодія». так і визначенням його місця в системі інших соціально-педагогічних феноменів. В зв'язку з цим вважаємо за необхідне розглянути поняття взаємодії в контексті інтерактивного навчання.

Діапазон досліджень проблеми взаємодії широкий і різноманітний. Її вивченням займаються представники різних наук: філософії, соціології, психології, педагогіки. На сьогодні накопичено значний матеріал вивчення взаємодії за різними аспектами.

«Філософський енциклопедичний словник» трактує взаємодію як філософську категорію, що відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість, зміни стану, взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого [13, с. 250]. Результати аналізу філософських позицій дозволяють нам визначити основні положення, які характеризують сутність цієї категорії:

- взаємодія постійно породжує та відтворює рух;
- в процесі взаємодії відбувається дія речей одна на одну завдяки взаємообміну деякою кількістю матерії та руху в умовах активності сторін;
- діалектичною сутністю взаємодії є єдність та боротьба протилежностей немов роздвоєння єдиного на протилежні сторони та взаємодія між цими протилежностями;
- характер взаємодії не може залишатися незмінним у певний проміжок часу, він приймає різні форми, що визначає багатогранність процесу взаємодії;
- взаємодії підрозділяються на слабкі та сильні, знищуючі та відтворюючі, ті, що характеризуються боротьбою, і ті, що взаємопов'язані.

Аналіз психологічних досліджень показує, що вивчення взаємодії в психології відбувається за такими основними напрямками: уточнення категоріального статусу поняття «взаємодія»; визначення компонентів його структури та змісту, а також місця в розвитку психічних процесів індивіда. соціальної психології спеціального напрямку. Інтеракціонізм розглядає взаємодію вихідним пунктом соціально-психологічного аналізу. Для нього характерний розгляд розвитку та життєдіяльності особистості у контексті соціальної взаємодії.

У нашому дослідженні особливий інтерес становить можливість реалізації основних ідей інтеракціонізму:

- ідея свободи людини при створенні свого соціального світу;
- ідея інтеракції як взаємодії людини з об'єктами і суб'єктами навколишньої дійсності;
- ідея підготовки до соціальної взаємодії на основі здатності людини приймати роль «іншої» при роботі в групі;
- ідея використання гри як особливого середовища взаємодії;
- ідея рефлексії у становленні самосвідомості.

Роботи соціальних психологів показують, що вивчення взаємодії здійснюється на основі інтерсуб'єктного підходу, який, на відміну від традиційного інтрасуб'єктного, бере за відправний пункт не окремого індивіда, а його зв'язок з іншими індивідами і вбачає в цьому зв'язку не щось зовнішнє щодо його особистості та життєдіяльності, а його внутрішню змістову тканину.

У педагогіці категорія «педагогічна взаємодія» має свої історичні першооснови та розглядалась педагогами минулих сторіч з різних точок зору: від гуманного ставлення до дитини з боку викладача до планомірного впливу на студента з метою формування необхідних умінь.

Тривалий час при визначенні поняття «взаємодія» в педагогічній літературі наголошувалось не стільки на взаємодії, скільки на засобах впливу педагога на вихованця, в

результаті якого відбуваються зміни в особистості останнього. Ми вважаємо, що таке уявлення про ставлення викладача та студента склалося за умов механічного перенесення основного положення теорії управління: якщо присутній суб'єкт управління, тоді обов'язково повинен бути об'єкт. В результаті такого підходу в теорії педагогіки склалась система відношень: суб'єктом є педагог, об'єктом – студент. Багато відомих вчених виступали проти такого одностороннього впливу на вихованця, та вирішували проблему взаємодії педагога та студентів з урахуванням активності дитини.

Нині, в дослідженнях неможливо знайти однозначної відповіді на питання, взаємозв'язком чого (дій, діяльностей, функціонально-рольових позицій) зумовлена взаємодія педагогів та студентів. З одного боку, педагогічна взаємодія розглядається як взаємозв'язок дій педагога та студентів, яке передбачає, що дії однієї сторони породжують дії іншої. Залежно від того, усвідомлені дії учасників взаємодії чи ні, є вони випадковими чи цілеспрямованими, безпосередніми чи опосередкованими, змінюється характер педагогічної взаємодії. З іншого боку педагогічна взаємодія може бути представлена як взаємозв'язок діяльностей викладача та студентів. У цьому випадку характер взаємодії залежить від того, на що спрямована діяльність педагога: на діяльність студентів чи безпосередньо на предмет діяльності.

Проблему навчальної взаємодії вивчали багато науковців: Л. І. Айдарова, В. А. Андрієвська, Я. В. Гольдштейн, А. І. Донцов, Г. А. Китайгородська, В. Я. Ляудис, Т. А. атіс, А. В. Петровський, Г. А. Цукерман, В. А. Ядов та ін. Е. Берн, В. П. Зінченко, Б. Ф. Ломов, В. Н. Мясіщев обґрунтували структуру та зміст поняття «педагогічна взаємодія». Різні аспекти педагогічної взаємодії та умови її успішного здійснення розкрити в працях Б. З. Вульфова, Л. І. Новікової, В. В. Тарасова та ін.

Одночасно з розробкою оригінальних концепцій відбувався пошук педагогами-новаторами (І. П. Волков, Є. Н. Ільїн, С. Н. Лисенкова) таких форм взаємодії в ході навчального процесу, що сприяє гуманізації педагогічних відносин. Такий характер взаємодії пов'язаний із діалоговими позиціями учасників педагогічного процесу і передбачає найбільш високий рівень активності як педагога, так і студентів, різноманітність їх відносин, що породжуються процесом досягнення загальних цілей, широким спектром мотивів. Сучасна педагогіка, яка працює в руслі гуманістичної парадигми, намагається знайти нові підходи для визначення позиції кожного учасника педагогічного процесу, ролі та місця взаємодії в процесі цілісного розвитку як студента, так і педагога.

Мета статті – систематизувати існуючі підходи щодо визначення поняття «взаємодія» та розглянути його в контексті інтерактивного навчання.

Питання ефективності навчання шляхом взаємодії, діалогу упродовж сторіч вважалось фундаментальним. Сучасні науковці акцентують увагу на сутності, специфіці, можливостях та організаційних засадах інтерактивного навчання, (в перекладі з англійської – стихійне або спеціально організоване навчання, засноване на взаємодії).

Основними компонентами взаємодії в вищій школі є викладачі і студенти, їх взаємний зв'язок, взаємні впливи та зміни як результат взаємовпливу один на одного. Орієнтація сучасного освітнього процесу на суб'єкт-суб'єктні відносини передбачає відхід від жорсткого маніпулювання свідомістю.

У процесі педагогічної взаємодії на заняттях студент не тільки отримує необхідні знання, уміння, навички, а й засвоює певні соціально значущі стереотипи, набуває досвіду, будує особисту систему змістових зв'язків, що неодмінно знадобиться йому при виконанні в майбутньому своїх професійних обов'язків. В організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії особлива роль належить викладачеві.

Суб'єктна позиція викладача може виражатися в уміннях:

- визначення ціннісної значущості предмета для процесу особистісно-професійного становлення студента і його власного розвитку;
- розуміння можливостей навчального предмета в загальному процесі освіти студентів;
- проектування власної системи цілей взаємодії зі студентами на основі різноманіття заданих завдань освітньо-професійної підготовки;
- особистісної інтерпретації заданого освітнім стандартом змісту навчального предмета;

- адаптації технологій викладання до власних особових можливостей, спираючись на можливості студентів;
- визначення критеріїв оцінки успішності власної освітньої діяльності та результатів процесу викладання;
- максимального використання всього потенціалу викладацької діяльності для забезпечення процесу особистісно-професійного становлення студентів.

Таким чином, діяльність викладача, по суті, стає мета-суб'єктною, тобто діяльністю суб'єкта з організації діяльності іншого суб'єкта. Суб'єктний аспект діяльності викладача в освітньому процесі пов'язаний з організацією умов, що дозволяють студенту вступати і перебувати в процесі вивчення предмета на рівних з викладачем суб'єктних засадах.

Відомо, що категорія суб'єкта є центральною як на загальнофілософському, загальнонауковому, так і на практичному рівнях. Вона розкриває якість активності людини, визначає його роль та місце у світі, здатність до діяльності та розвитку.

І. Є. Висотова розглядає шість основних функцій взаємодії суб'єктів педагогічного процесу:

- конструктивна – педагогічна взаємодія викладача і студента при обговоренні та роз'ясненні змісту знань і практичної значущості предмета;
- організаційна – організація спільної учбової діяльності викладача та студента, взаємної особистісної інформованості та загальної відповідальності за успіхи учбово-виховної діяльності;
- комунікативно-стимулююча – поєднання різних форм навчально-пізнавальної діяльності, організації взаємодопомоги з метою педагогічного співробітництва, обізнаність студентів в тому, що вони повинні вивчити, зрозуміти;
- інформаційно-навчальна – демонстрація зв'язку навчального предмета з професійною діяльністю для правильного світорозуміння та орієнтації студентів в подіях, рухливості рівня інформаційної ємності навчальних занять та її опора на наочно-суттєву сферу студентів.
- емоційно-коригуюча – реалізація в процесі навчання принципів «відкритих перспектив» та «виграшного» навчання в процесі змін видів навчальної діяльності;
- контрольна-оціночна – організація взаємоконтролю, спільне підведення підсумків, оцінка з самоконтролем та самооцінкою [4, с. 10].

Отже, у понятті «взаємодія» розкривається не тільки обмін інформацією, а й організація спільних дій, що дозволяють партнерам реалізувати деяку загальну для них діяльність. У ході її для учасників надзвичайно важливо як обмінятися інформацією, так і організувати «обмін діями», спланувати загальну діяльність. При цьому плануванні можлива така регуляція дій одного індивіда «планами з боку іншого», яка й робить діяльність дійсно спільною.

Специфіка педагогічної взаємодії обумовлена тим, що в цей процес залучені і індивідуально-психологічні особливості викладача, й особливості студентів, без яких діяльність викладача втрачає сенс. На думку В. А. Кан-Каліка, результатом взаємодії викладача і студента стає емоційний рівень дійсно творчого педагогічного процесу, творче самопочуття [5, с. 35].

У нашому дослідженні ми дотримуємось визначення педагогічної взаємодії в інтерактивному навчанні як цілеспрямованого педагогічного процесу взаємного обміну викладача та студентами змістом та сенсом діяльності, досвідом, емоціями при систематичному здійсненні комунікативних дій викладача з метою викликати відповідну реакцію з боку студента.

Н. Н. Обозов вважає, що основними атрибутами педагогічної взаємодії є:

- присутність учасників в єдиному часі і просторі, що створює можливість особистого контакту між ними;
- наявність спільної мети, очікуваного результату діяльності, який відповідає інтересам всіх і сприяє реалізації потреб кожного;
- планування, контроль, корекція і координація дій;
- розподіл єдиного процесу співпраці, спільної діяльності між учасниками;
- виникнення міжособистісних відносин [8, с. 85–87].

Для більш детального аналізу сутності взаємодії в інтерактивному навчанні, вважаємо за необхідне розглянути структуру цього явища. Під структурою розуміється сукупність сталих зв'язків

між множиною компонентів об'єкта, які забезпечують цілісність та тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх або внутрішніх змінах [10, с. 387].

При визначенні структури взаємодії вчені, зазвичай, вказують на зв'язок трьох компонентів: когнітивного, емоційного, поведінкового. Когнітивний компонент можна визначити як усвідомлення суб'єктом об'єкта або суб'єктами один одного. Усвідомлення характеризується активністю суб'єктів, які переробляють інформацію. Емоційний компонент характеризує стан особистості, її занепокоєння, задоволеність або незадоволеність собою, своїми діями. Поведінковий компонент включає результати діяльності та вчинки: міміку, мову, тобто все, що люди можуть спостерігати один в одному [8, с. 89].

На центральне місце педагогічної взаємодії в гуманістично-орієнтованому освітньому процесі вказують Ю. Н. Кулюткін, Т. Н. Мальковська, А. Б. Орлов, визначаючи цей процес як ситуативний контакт та взаємодію викладача та студента. В руслі цього підходу значущою стає тенденція спрямованості виховання до діалогічності, духовного та діяльнісного зв'язків, більш широкого спілкування між викладачем та студентами.

Є. В. Коротаєва розглядає педагогічну взаємодію як детермінований освітньою ситуацією особливий зв'язок суб'єктів і об'єктів освіти, заснований на дієво-інформативній, організаційно-діяльнісній і емоційно-емпатійній єдності і приводить до кількісних та/або якісних змін в організації педагогічного процесу. Педагогічна взаємодія, на думку автора, заснована з філософської точки зору на прямому і зворотному зв'язку об'єктів, з психологічної точки зору – на послідовності процесів інтеріоризації та екстеріоризації суб'єктів освіти, з педагогічної точки зору – на кількісних і якісних змінах в організації педагогічного процесу, використанні індивідуальних, колективних та групових форм роботи. На основі концептуальних положень теорії діяльності вченою розроблена структура педагогічної взаємодії, дано визначення інтерактивного навчання як навчання, зануреного в спілкування і взаємодію. Інтерактивне навчання, на думку Є. В. Коротаєвої, зберігає кінцеву мету і основний зміст освітнього процесу, але видозмінює форми з транслюючих на діалогові, полілогові [6, с. 78–82].

У процесі інтерактивного навчання студенти постійно опиняються в ролі об'єкта та суб'єкта спілкування. Як суб'єкт вони пізнають співрозмовників та впливають на них. Одночасно вони опиняється об'єктом пізнання, на який намагаються вплинути.

Ю. В. Блошкіна вважає, що суттєву роль в розвитку пізнавальних дій, мотивів навчання та особистості студента загалом відіграє саме такий тип навчальної взаємодії, за якого активізується продуктивна творча діяльність студента [3, с. 37]. Інтерактивне навчання є одним з основних способів активізації саморозвитку студента. Викладач допомагає студенту усвідомити себе як особистість, з'ясувати та розкрити свої можливості, розвинути такі особистісно значущі якості як самоусвідомлення, самоствердження, самовизначення, самореалізація.

Розглядаючи інтерактивне навчання як спільну діяльність, можемо визначити: наявність єдиної мети та загальної мотивації, поділ діяльності за функціонально пов'язаними складовими та розподіл їх між учасниками, об'єднання індивідуальних діяльностей в узгоджене їх виконання, наявність управління, загальних кінцевих результатів, єдиного простору і одночасність виконання різними учасниками. В цьому контексті для нашого дослідження становлять інтерес концептуальні положення про структуру, сутність і процес спільної діяльності, розкриті в роботах А. Л. Журавльова, В. Н. Куніциної, В. Я. Ляудис, А. К. Маркової. На думку авторів, умовою виконання спільної діяльності є процеси розподілу, об'єднання, узгодження та управління індивідуальними цілями, мотивами, діями і результатами, тобто всі мають відношення до основних структурних складових діяльності.

Якщо розглядати інтерактивне навчання як спільну навчальну діяльність, тоді можна визначити наступні особливості:

По-перш, індивідуальні діяльності є основними елементами або частинами цілісної спільної діяльності, тому їх співвідношення одна з одною доцільно розглядати як співвідношення частин і цілого.

По-друге, індивідуальну діяльність можна тільки умовно розглядати як ізольовану систему, оскільки реально вона завжди, в кінцевому підсумку, включена в структуру спільної діяльності. Остання при цьому не є простою сумою складових її індивідуальних діяльностей, а існує як таке ціле, яке більше суми її частин.

По-третє, включення індивідуальної діяльності в структуру спільної неминує призводити до зміни структури діяльності кожного учасника, проте за рахунок не усунення окремих компонентів індивідуальної діяльності, а їх якісної зміни в умовах спільної діяльності. При цьому індивідуальні діяльності зберігають свою цілісність, стійкість і відносну самостійність, що дає можливість забезпечити індивідуальний розвиток студента.

Саме наявність взаємодій між людьми є основною відмінністю спільної діяльності від індивідуальної. Однак відрізняються вони не тільки відсутністю взаємодій між учасниками діяльності, скільки характером включення взаємодії в структуру діяльності. В. В. Рубцов робить акцент на характері розподілу індивідуальних дій в спільній діяльності та визначає компоненти спільної діяльності, що властиві і інтерактивному навчанню:

- 1) розподіл дій та операцій, заданий предметними умовами;
- 2) обмін діями, заданий необхідністю включення різних дій учасників як засобів виконання спільної роботи;
- 3) взаєморозуміння, яке визначає для учасників характер включення різних дій в спільний спосіб виконання діяльності;
- 4) комунікація, що забезпечує реалізацію процесів розподілу, обміну та взаєморозуміння;
- 5) планування способів спільної роботи, засноване на передбаченні необхідних умов протікання і пошуку адекватних завдань схем виконання діяльності;
- 6) рефлексія, яка забезпечує подолання обмежень власної дії щодо загальної схеми діяльності [11, с. 24].

Інша форма взаємодії, на яку звертають увагу вчені, є співробітництво. Г. А. Цукерман говорить про навчальне співробітництво з однолітками, що передбачає розподіл вже не окремих операцій, а різних точок зору на досліджуване явище, кожна з яких претендуючи на цілісність, не є достатньою для вирішення завдання [14, с. 125].

Саме одним із елементів гуманістичної педагогічної взаємодії є педагогічне співробітництво, що можна спостерігати в процесі інтерактивного навчання. Співробітництво – це гуманістична концепція спільної розвивальної діяльності людей, в основі якої лежать ідеї стимулювання та спрямування викладачем пізнавальних інтересів студентів, а також перетворення навчально-виховного процесу в суб'єкт-суб'єктний процес. При побудові педагогічної взаємодії передбачається збільшення статусу референтності студента, за якого викладач, з'ясовуючи та розкриваючи можливості студента, допомагає йому в усвідомленні себе як особистості, становленні його самоусвідомлення [2, с. 68].

Співробітництво в інтерактивному навчанні передбачає діалогічність відносин, виконує розвивальну роль для кожного учасника педагогічної взаємодії. З одного боку, викладач допомагає студентам в їх розвитку, з іншого – студенти стимулюють розвиток та вдосконалення викладача в його професійно-педагогічних та загальнолюдських якостях [3, с. 38].

Все це дає можливість констатувати, що освітня взаємодія розвиває студента при дотриманні наступних умов:

- діяльність викладача в освітньому процесі організується як навчально-виховна,
- викладач має можливість реалізувати в освітньому процесі власну суб'єктну позицію;
- такі аспекти освітньої взаємодії, як особистісний і суб'єктний, займають провідне місце при його організації.

Таким чином, інтерактивне навчання визначається посиленою педагогічною взаємодією, взаємовпливом учасників педагогічного процесу крізь призму власної індивідуальності, особистого досвіду життєдіяльності. Це процес інтенсивної, міжсуб'єктної комунікації вчителя і студентів, де педагог – суб'єкт власної професійної діяльності – ставить в позицію суб'єкта освітню діяльність студента.

Інтерактивна педагогічна взаємодія характеризується високим ступенем інтенсивності спілкування її учасників, їх комунікації, обміну діяльностями, зміною і різноманітністю її видів, форм і прийомів, цілеспрямованою рефлексією учасниками своєї діяльності і взаємодії, що відбулася. Інтерактивна педагогічна взаємодія, реалізація інтерактивних педагогічних методів спрямовані на зміну, вдосконалення моделей поведінки і діяльності учасників педагогічного процесу.

Інтерактивні методи дають найбільший простір для самореалізації студента у навчанні і найбільше відповідають особистісно-орієнтованому підходу. Вони орієнтовані на реалізацію пізнавальних інтересів і потреб особистості, тому особлива увага приділяється організації процесу ефективної багатосторонньої комунікації, яка характеризується відсутністю полярності і мінімальною сконцентрованістю на поглядах викладача. Учасники такої комунікації більш мобільні, відкриті і активні.

Отже, особливістю педагогічної взаємодії в процесі інтерактивного навчання є її спрямованість на розвиток особистості студентів. З цією метою в освітньому процесі створюються умови для реалізації особистісно-орієнтованого підходу.

Педагогічна взаємодія своєрідна, її зміст і засоби визначаються завданнями виховання і навчання людей. Вона, на відміну від будь-якої іншої взаємодії, є навмисним контактом (тривалим або тимчасовим) педагога та студентів, наслідком чого є взаємні зміни в їх поведінці, діяльності та відносинах. Взаємодія у контексті інтерактивного навчання становить рівноправне суб'єкт-суб'єктне спілкування, при якому відбувається взаємне пізнання, самопізнання та саморозвиток партнерів із спілкування. Взаємодія в освітньому процесі в системі «педагог-студент», тобто суб'єкт-суб'єктного характеру, включає в себе різні форми: дискусію, спор, полеміку, обмін інформацією, поглядами, ідеями. Діалог в процесі інтерактивного навчання передбачає унікальність кожного партнера та його принципіальну рівність один одному; різницю та оригінальність точок зору; орієнтацію кожного на розуміння та активну інтерпретацію його точки зору партнером; взаємне доповнення позицій учасників спілкування, співвіднесення яких і є метою діалогу. Саме тому він може бути формою зв'язку тільки суб'єктів, висловлюючи всі ті риси, які відрізняють суб'єкта від об'єктів. Така взаємодія – це зіткнення розумів, різних істин, позицій, які складають єдиний розум, єдину істину.

Особливості взаємодії в інтерактивному навчанні полягають не стільки в обміні інформацією, скільки в створенні нового знання та пошуку нових ідей, що і є підґрунтям для формування особистості студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базарова Л. В. Основы педагогики сотрудничества и творчества / Л. В. Базарова. – Барнаул, 2005. – 75 с.
2. Байкова Л. А. Педагогическое мастерство и педагогические технологии: учебное пособие / Л. А. Байкова, Л. К. Гребенкина. – М.: Педагогическое общество России, 2001. – 249 с.
3. Блошкіна Ю. В. Формирование продуктивной деятельности студентов в процессе педагогического взаимодействия / Ю. В. Блошкіна // культура учебной деятельности студентов: Теория и практика формирования // Материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Барнаул: Изд-во БГПУ, 2003. – С. 36-40.
4. Высотова И. Е. Профессиональная подготовка педагога-психолога в процессе освоения иноязычной культуры: автореф. дис. ... канд. пед. наук / И. А. Высотова. – Томск, 2001. – 19 с.
5. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
6. Коротаева Е. В. Педагогические взаимодействия и технологии / Е. В. Коротаева. – М.: Academia, 2007. – 256 с.
7. Кузьмин Е. С. Уровни межличностной компетентности в педагогическом взаимодействии / Е. С. Кузьмин // Вестник ЛГУ. Серия экономика, финансы, право. – Вып. 4. – № 23. – 1984. – С. 68–73.
8. Обозов Н. Н. О трехкомпонентной структуре межличностного взаимодействия / Н. Н. Обозов // Психология межличностного познания / под ред. А. А. Бодалева. – М.: Педагогика, 1982. – С. 80–92.
9. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко // Відкритий урок. – 2003. – № 3. – С. 19–31.
10. Психологический словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
11. Рубцов В. В. Организация и развитие совместных действий у детей в процессе обучения / В. В. Рубцов. – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.
12. Слостенин, В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М.: ИЧП «Издательство «Магистр»», 1997. – 224 с.
13. Философский энциклопедический словарь / ред.-сост. Е. Губский, Г. Королева, В. Лутченко. – М.: ИНФРА, 2000. – 576 с.

14. Цукерман Г. А. Виды общения в обучении / Г. А. Цукерман. – Томск: Пеленг, 1993. – 268 с.